

УДК 339.9:338.439.02

JEL classification: Q13, Q17, Q18

[https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11\(45\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11(45))

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ПРОПОЗИЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ ТА ВИКЛИКІВ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ

ПОДСОХА Анна Сергіївна

кандидат економічних наук, докторант
Сумський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0001-8710-6948>

КОНОНЕНКО Олег Анатолійович
аспірант

Полтавський університет економіки та торгівлі
<https://orcid.org/0009-0005-3731-7575>

СУХОМЛІН Андрій Володимирович
молодший науковий співробітник

Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України
<https://orcid.org/0009-0000-9265-480X>

ПОЛЯКОВА Євгенія Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково педагогічної роботи
Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-7032-9421>

У статті досліджено питання щодо практичних аспектів аналізу пропозиції агропродовольчої продукції в умовах глобальних ризиків та викликів продовольчої безпеки. З'ясовано, що продовольча безпека є головною умовою для стійкого зростання, оскільки вирішення її проблем гарантує забезпечення належного (повноцінного та якісного) харчування громадян. Значну увагу приділено основним проблемам та запропоновано конкретні механізми реагування на них, що дозволяє не лише визначити слабкі місця у системі продовольчої безпеки України, а й окреслити шляхи їх подолання з урахуванням сучасних ризиків і викликів. Обґрунтовано, що узгоджені дії на рівні держави, агробізнесу та міжнародних партнерів можуть гарантувати стабільність продовольчої системи та задовольнити потреби населення навіть у кризових ситуаціях.

Ключові слова: агропродовольча продукція, Глобальний індекс продовольчої безпеки, конкурентоспроможність, продовольча безпека, ресурси, ринок, сільське господарство.

PRACTICAL ASPECTS OF ANALYZING THE SUPPLY OF AGRI-FOOD PRODUCTS IN THE CONTEXT OF GLOBAL RISKS AND CHALLENGES TO FOOD SECURITY

PODSOKHA Anna

Sumy National Agrarian University

KONONENKO Oleh

Poltava University of Economics and Trade

SUKHOMLIN Andrii

Livestock Farming Institute of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

POLIAKOVA Yevheniia

Mykolaiv Polytechnic International University of Technology

In the context of modern global challenges, food security is gaining strategic importance for Ukraine and for countries worldwide. Moreover, this issue is especially acute in the context of the ongoing war since 2014, as such conflicts pose a serious threat to agribusiness and, in general, to the sustainable supply of food to the population. Even though many scientific publications and analytical reports are devoted to ensuring global food security, modern global risks and challenges to food security require further analysis.

The article examines the issue of practical aspects of analyzing the supply of agri-food products in the context of global risks and challenges to food security. It is found that food security is the main condition for sustainable growth, since solving its problems guarantees ensuring proper (full-value and high-quality) nutrition for citizens. Considerable attention is paid to the main issues, and specific mechanisms for responding to them are proposed, allowing not only to identify weaknesses in Ukraine's food security system but also to outline ways to overcome them, considering modern risks and challenges. It is determined that both internal and external factors significantly influence the modern agricultural sector. Fluctuations in global markets, climate change, geopolitical instability, pandemics, and other crises create new challenges for the stability of food production, processing, and supply. It is substantiated that coordinated actions at the state, agribusiness, and international partner levels can ensure the stability of the food system and meet the population's needs even in crises. Thus, ensuring food security amid global risks requires a comprehensive, systemic approach that combines economic, technological, social, and environmental instruments.

Keywords: agri-food products, Global Food Security Index, competitiveness, food security, resources, market, agriculture.

Стаття надійшла до редакції / Received 05.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 24.08.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах сучасних глобальних викликів (зміна клімату, пандемії, енергетичні та економічні кризи, нестабільність світових ринків тощо) питання продовольчої безпеки набуває стратегічного значення для України, як і для будь-якої країни світу. Тим більше, це питання особливо загострюється в умовах війни, що триває з 2014 року, оскільки такі конфлікти є серйозною загрозою для агробізнесу, та й в цілому для стійкого постачання продовольства населенню.

Через війну порушуються логістичні ланцюги, виводяться з ладу підприємства, втрачається виробниче обладнання, зменшується доступ до ресурсів. Така ситуація впливає як на внутрішню продовольчу безпеку, так і на експортний потенціал аграрного сектору держави.

Аналіз пропозиції агропродукції за таких умов має особливе значення для України, як одного з провідних експортерів зернових і олійних культур у світі. Оптимізація виробничого потенціалу, оцінка динаміки ринку та впливу глобальних ризиків дозволяє своєчасно реагувати на відповідні загрози та формувати ефективну аграрну політику.

Вказані вище питання, які залишаються на часі і в період повоєнного відновлення, актуалізують тему дослідження. В загальнонаціональному масштабі практико-орієнтовані підходи в цьому контексті дозволяють створити умови для забезпечення безперервного постачання продовольства, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства та гарантуватимуть продовольчу безпеку країни в умовах глобальних криз.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідженні питань забезпечення глобальної продовольчої безпеки здійснили вчені: П. Антонюк, В. Байдала, Д. Крилов, А. Марина, О. Ніконенко та ін. Не зважаючи на те, що цим питанням присвячено чимало наукових публікацій та аналітичних звітів, але, через сучасні глобальні ризики та виклики продовольчої безпеки, ці питання потребують подальшого аналізу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження питань щодо практичних аспектів аналізу пропозиції агропродовольчої продукції в умовах глобальних ризиків та викликів продовольчої безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В сучасному світі питання безпеки виходять на перший план та вимагають комплексного вирішення. Національна безпека, як основа успішного розвитку країни, охоплює багато різних сфер (продовольчу, економічну, соціальну, екологічну, інформаційну, політичну, демографічну та ін.). Особливо важливою з перелічених складових є продовольча безпека, яка гарантує, що кожен громадянин матиме доступ до якісної, достатньої та збалансованої їжі. В свою чергу, це виступає основою для виживання та стабільності суспільства [2, 3].

За слова Д.В. Крилова, продовольча безпека є комплексною системою взаємопов'язаних елементів, що визначають рівень забезпечення населення продуктами харчування, їх якість і кількість на певній території. Її стан залежить від розвитку аграрного сектору та харчової промисловості, які формують ситуацію на внутрішньому продовольчому ринку, а також впливають на позиції країни чи групи країн у світовій продовольчій системі [3].

Наголосимо, що продовольча безпека формується під впливом широкого спектра внутрішніх і зовнішніх факторів, які здатні суттєво змінювати її стан. До таких факторів належать економічні кризи, коливання світових цін на продукти харчування, кліматичні зміни, стихійні лиха, збройні конфлікти, демографічні процеси та технологічні виклики. Кожен із них може створювати потенційні ризики для стабільності системи забезпечення населення якісними та доступними продуктами харчування.

Саме тому особливого значення набуває своєчасність, адекватність і точність реакції державних інституцій та суспільства на такі загрози. Від ефективності цих дій залежить не лише поточний рівень продовольчої безпеки, а й здатність країни у довгостроковій перспективі формувати стійку й гнучку систему, здатну протистояти викликам глобалізованого світу.

Зауважимо, що ситуація щодо забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних ризиків та викликів трапляється не вперше. Прикладом є пандемія COVID-19 у 2020–2021 рр., яка суттєво знизила мобільність населення та його купівельну спроможність, а через карантинні обмеження призвела до збою у системі виробництва й постачання товарів і послуг, в цілому до зниження попиту на продукцію. У глобальному масштабі через таку ситуацію спостерігалось зменшення ефективності використання потенціалу українських агровиробників у вітчизняному господарському механізмі.

Більш гостро проблема продовольчої безпеки стала відчутна з початком повномасштабної війни 2022 р. і не лише в Україні, а й у всьому світі. Через війну і руйнування інфраструктури, порушення логістики, обстріли та окупацію територій багатьох областей зі сходу і півдня країни мають нестабільний доступ до продуктів харчування. За оцінками, 1 з 5 вітчизняних домогосподарств є продовольчо невпевненим (тобто не

мають гарантованого доступу до достатньої кількості якісного харчування). За даними, близько 5 мільйонів українців (зокрема всередині країни) потребують допомоги з продовольством і засобами для існування [8].

Як зазначалося вище, наслідки війни відчутні не лише в Україні, а й у всьому світі. Так, через блокування портів Чорного моря, наприклад, значно зменшився експорт українського зерна, що вплинуло на глобальні ціни, особливо для країн, які імпортують зернові та соняшникову олію. Крім того, підвищення вартості добрив, пального, транспорту значно збільшило витрати на виробництво продуктів харчування, а це, в свою чергу, відобразилося на цінах для кінцевого споживача в багатьох країнах.

Рис. 1. Ризики та виклики в процесі формування й реалізації стратегії продовольчої безпеки України, шляхи їх мінімізації
Джерело: складено автором.

На рис. 1. представлено ризики та виклики в процесі формування й реалізації стратегії продовольчої безпеки України, а також шляхи їх мінімізації. Представлена інформація базується на системному аналізі

зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на сферу агропродовольчої продукції. А отже, методологічно доцільним є:

- виділити основні ризики (військові, економічні, кліматичні, соціальні);
- оцінити їх вплив на виробництво, логістику, доступність та споживання продуктів харчування;
- запропонувати шляхи мінімізації, орієнтовані на державну політику, міжнародну співпрацю та внутрішні ресурси;

поєднати короткострокові заходи (гуманітарна допомога, резерви) з довгостроковими стратегіями (модернізація інфраструктури, технологічні інновації).

На рис. 1 відображено систематизований підхід до аналізу сучасних загроз у сфері продовольчої безпеки. Вона складається з двох взаємопов'язаних частин. У першій – увагу зосереджено на основних ризиках, які впливають на стан вітчизняної продовольчої безпеки, в тому числі:

- військові фактори, пов'язані з руйнуванням інфраструктури, блокадою портів та окупацією сільськогосподарських земель;

- економічні виклики включають дефіцит пального та добрив, зростання виробничих витрат і зниження купівельної спроможності населення;

- кліматичні ризики, зокрема посухи та різкі погодні зміни, що негативно позначаються на врожайності;

- соціальні проблеми виражаються у відтоку робочої сили з села, скороченні сільського населення та нерівному доступі окремих груп населення до продовольства;

- глобальні чинники – коливання на світових ринках, санкційна політика та геополітичні обмеження міжнародної торгівлі.

Друга частина присвячена шляхам мінімізації вище вказаних загроз й охоплює як короткострокові дії, так і довгострокові стратегії, а саме:

- оперативні заходи, до яких належать формування продовольчих резервів, надання гуманітарної допомоги та соціальних субсидій;

- у середньостроковій перспективі важливим є розвиток транспортної та логістичної інфраструктури, підтримка агровиробників, а також диверсифікація ринків збуту;

- довгострокові рішення, які пов'язані з упровадженням інноваційних технологій у сільському господарстві, автоматизацією виробничих процесів, розвитком систем зрошення, стимулюванням молоді до роботи в агросфері та розширенням міжнародної співпраці.

У контексті нашого дослідження слід зазначити, що ризики та виклики продовольчої безпеки України мають комплексний характер і поєднують військові, економічні та кліматичні чинники, які створюють суттєві загрози не лише для внутрішнього ринку, а й для експортного потенціалу країни. Але не зважаючи на це, завдяки системному підходу до мінімізації ризиків (розбудові нових логістичних маршрутів, модернізації сільського господарства, підтримці фермерів та розвитку міжнародного партнерства) Україна здатна не тільки забезпечити власну продовольчу безпеку, а й залишатися одним із головних гарантів продовольчої стабільності у світовому масштабі.

Слід звернути увагу, що починаючи з 2012 року журнал The Economist публікує Глобальний індекс продовольчої безпеки, який оцінює рівень продовольчої забезпеченості у 113 країнах світу. У 2022 році вісім із десяти держав, що очолюють цей рейтинг - це країни Європейського Союзу. Саме вони вирізнялися високим рівнем доходів. Лідерами рейтингу стали Фінляндія (83,7 бала), Ірландія (81,7) та Норвегія (80,5), які отримали найвищі оцінки за всіма чотирма складовими GFSI, що підтверджує наявність у них достатніх і доступних за ціною харчових та природних ресурсів, а також ефективних програм продовольчої безпеки. Першу десятку замикають Велика Британія (78,8 бала) та Португалія (78,7) [4, 6, 7].

Найнижчі результати продемонстрували Сирія та Гаїті – 36,3 бала та 38,5 бала відповідно. Переважна більшість країн із найгіршими показниками розташовані в Африці, де рівень продовольчої безпеки коливається від 40 до 45 балів через низьку економічну доступність, обмежений доступ до продуктів харчування та дуже слабкі стандарти якості й безпеки. У рейтингу 2022 року Україна опинилася на 71-му місці, тоді як до повномасштабного вторгнення у 2021 році займала 58-му позицію [4, 6, 7].

Зазначені вище труднощі стали суттєвим викликом вітчизняній продовольчій безпеці, а отже на сьогодні постає важливе питання щодо пошуку інших способів гарантування харчової безпеки по всій країні. На рис. 2 у трьох блоках представлено практичні рекомендації, які, на нашу думку, будуть сприяти підтримці продовольчої стабільності України.

Рис. 2. Рекомендації, щодо сприяння підтримки продовольчої стабільності України

Джерело: складено автором.

Вважаємо, що вказані рекомендації дають змогу об'єднати зусилля держави, агробізнесу та міжнародних партнерів, створюючи комплексний механізм зміцнення продовольчої безпеки України навіть в умовах сучасних глобальних ризиків і викликів.

Як підтверджує дослідження, військові конфлікти, порушення логістичних ланцюгів, економічні коливання та кліматичні зміни суттєво впливають на обсяги та структуру пропозиції агропродовольчої продукції. Для забезпечення стабільності внутрішнього ринку та збереження експортного потенціалу України необхідно здійснювати комплексний аналіз факторів, що визначають можливості агросектору в умовах глобальних ризиків. Саме для цього доцільно застосовувати системний підхід, який поєднує оцінку виробничих потужностей, логістичних можливостей, впливу світових загроз і внутрішніх обмежень. У таблиці 1 подано основні напрями аналізу продовольчої безпеки.

Таблиця 1

Основні напрями аналізу продовольчої безпеки

Складові аналізу продовольчої безпеки	Практичні підходи	Очікувані результати
Оцінка виробничих потужностей агросектору	Моніторинг посівних площ, урожайності, стану тваринництва	Визначення реального обсягу пропозиції
Логістичні можливості	Аналіз доступності транспортних коридорів, портів, складів	Виявлення «вузьких місць» у ланцюгах постачання
Вплив глобальних ризиків (війни, санкції, блокади)	Вивчення геополітичних обмежень на експорт та імпорт	Адаптація стратегій збуту та диверсифікація ринків
Кліматичні фактори	Використання даних агрометеорології, прогнозів врожайності	Підвищення стійкості агропродукції до погодних змін
Виробничі витрати (паливо, добрива, засоби захисту рослин)	Аналіз собівартості виробництва, доступності ресурсів	Формування політики цін та державної підтримки
Внутрішній попит	Дослідження споживчого кошика, купівельної спроможності	Балансування внутрішнього та зовнішнього ринку
Експортний потенціал	Оцінка обсягів надлишкової продукції, конкурентних переваг	Визначення пріоритетних країн-імпортерів
Державна та міжнародна підтримка	Аналіз програм субсидій, гуманітарних та фінансових механізмів	Використання зовнішніх ресурсів для стабілізації пропозиції

Джерело: складено автором.

Вказані напрями аналізу продовольчої безпеки дозволяють системно підійти до аналізу пропозиції агропродовольчої продукції, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні фактори.

Виходячи з аналізу зазначимо, що пропозиція агропродовольчої продукції в Україні формується під впливом комплексу факторів, серед яких визначальними є військово-політичні, економічні та кліматичні ризики. Системний підхід щодо їх врахування дозволяє не лише виявити слабкі місця аграрної економіки, але й визначити напрями для підвищення її стійкості.

Практичні аспекти аналізу показують необхідність розвитку логістичної інфраструктури, диверсифікації ринків збуту, запровадження інноваційних технологій у сільському господарстві та активізації державної й міжнародної підтримки. Вважаємо, що вказане є запорукою збереження продовольчої безпеки України та зміцнення її ролі як важливого гравця на міжнародному ринку агропродукції.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що:

1. Продовольча безпека є головною умовою для стійкого зростання, оскільки вирішення її проблем гарантує забезпечення належного (повноцінного та якісного) харчування громадян.
2. Сгруповано основні проблеми та запропоновано конкретні механізми реагування на них, що дозволяє не лише визначити слабкі місця у системі продовольчої безпеки України, а й окреслити шляхи їх подолання з урахуванням сучасних ризиків і викликів. Гарантування забезпечення продовольчої безпеки України при наявності таких загроз, на жаль, стає набагато складнішим та потребує посиленого контролю з боку держави.
3. Узгоджені дії на рівні держави, агробізнесу та міжнародних партнерів можуть гарантувати стабільність продовольчої системи та задовольнити потреби населення навіть у кризових ситуаціях.

Література

1. Антонюк П. О. Ризики продовольчої безпеки в умовах війни та можливості імпортозаміщення у виробництві свинини та яловичини. *Економіка та суспільство*. Вип. 67. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-109>
2. Байдала В.В., Якимовська А.В. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів. *Економіка і управління бізнесом*. Том 15, №1, 2024. DOI: [https://doi.org/10.31548/economics15\(1\).2024.049](https://doi.org/10.31548/economics15(1).2024.049). URL : <https://economicscience.com.ua/web/uploads/pdf/Economics%20and%20Business%20Management,%202024,%20Vol.%2015,%20No.%201-56-70.pdf>.
3. Крилов, Д. В. (2023). Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України в сучасних умовах. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління, (7). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-07>
4. Марина А.С., Янковська Я.Р. Дослідження стану глобальної продовольчої безпеки. *Економічний простір*. № 184. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-4>
5. Ніконенко О.А. Методичне забезпечення формування продовольчої безпеки України. *Агросвіт*. 2022. № 9–10. С. 86–92. DOI: [10.32702/2306-6792.2022.9-10.86](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.86)
6. Global Food Security Index 2021. Economist Impact. URL : <https://nonews.co/wp-content/uploads/2022/03/GFSI2021.pdf>
7. Global Food Security Index 2022. Economist Impact. URL : https://impact.economist.com/sustainability/project/foodsecurity-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Global_Report_Sep_2022.pdf
8. Ukraine. World Food Programme. URL : https://www.wfp.org/countries/ukraine?utm_source=chatgpt.com

References

1. Antoniuk, P. O. (2024). Ryzyki продовольчої безпеки в умовах війни та можливості імпортозаміщення у виробництві свинини та яловичини [Risks to food security under war conditions and import substitution opportunities in pork and beef production]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 67. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-109>
2. Baidala, V. V., & Yakymovska, A. V. (2024). Zabezpechennia prodovolchoi bezpeky v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Ensuring food security under global challenges]. *Ekonomika i upravlinnia biznesom*, 15(1). [https://doi.org/10.31548/economics15\(1\).2024.049](https://doi.org/10.31548/economics15(1).2024.049) <https://economicscience.com.ua/web/uploads/pdf/Economics%20and%20Business%20Management,%202024,%20Vol.%2015,%20No.%201-56-70.pdf>
3. Krylov, D. V. (2023). Problemy zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy v suchasnykh umovakh [Problems of ensuring food security in Ukraine under current conditions]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Ekonomika ta upravlinnia*, 7. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-07>
4. Maryna, A. S., & Yankovska, Ya. R. (2023). Doslidzhennia stanu hlobalnoi prodovolchoi bezpeky [Study of the state of global food security]. *Ekonomichnyi prostir*, 184. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-4>
5. Nikonenko, O. A. (2022). Metodichne zabezpechennia formuvannia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Methodological support for the formation of food security in Ukraine]. *Agrosvit*, 9–10, 86–92. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.86>
6. Economist Impact. (2021). *Global Food Security Index 2021*. <https://nonews.co/wp-content/uploads/2022/03/GFSI2021.pdf>
7. Economist Impact. (2022). *Global Food Security Index 2022*. https://impact.economist.com/sustainability/project/foodsecurity-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Global_Report_Sep_2022.pdf
8. World Food Programme. (n.d.). *Ukraine*. <https://www.wfp.org/countries/ukraine>